

ЛІТЕРАТУРА

1. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://codenlp.ru/books/lakoff.pdf>
2. Лотман Ю.М. Двойственная природа текста (связный текст как семантическое и коммуникативное образование). Текст и культура: общие и частные проблемы. – Москва: Наука, 1985. – С. 3-20.
3. Почепцов Г. Теория коммуникации [Электронный ресурс] / Г.Почепцов – Режим доступа. – http://yanko.lib.ru/books/betweenall/pochepcov-theory-of-com.htm#_Toc522038250
4. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : [монография] / Е. И. Шейгал. – Москва : Гнозис, 2004. – 326 с.
5. Jakobson R. Closing Statement: Linguistics and Poetics. Style in Language. – Cambridge, Mass.: MIT Press ; N. Y. – L. : Wiley, 1960. – P. 350 – 377, 356.

ГАВРИЛЮК Оксана Романівна

ІНТЕНСИФІКАТОРИ ДОПУСТОВОГО ЗНАЧЕННЯ В СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ ІНТЕНСИВНОЇ ПРОТИСТАВНО-ДОПУСТОВОЇ СЕМАНТИКИ

У сучасній синтаксичній науці визнано функціонування складносурядних речень із протиставно-допустовими відношеннями. Основною умовою появи цих відношень є взаємодія сурядних частин, в одній із яких висловлене твердження або припущення з можливим наслідком, а в іншій це твердження або припущення спростовують, обмежують чи заперечують [4, с. 10]. Складносурядні конструкції інтенсивної протиставно-допустової семантики розглядають серед протиставних складносурядних речень, частини яких поєднані сполучниками *а, але, та* (зі значенням *але*) *зате, проте, однак, рідко і*.

У складносурядних реченнях відома тенденція до уточнення відтінку значення, звуження широти значень, що їх виражають сурядні сполучники, прагнення зробити вираження семантико-синтаксичних відношень спрямованішим, одностороннім, однолінійним і цим наблизити до характеру вираження семантико-синтаксичних відношень засобами підрядності. Цей процес здійснюється через поєднання сполучників зі сполучниковими частками і прислівниками, що уточнюють значення сполучників. У граматичній науці їх кваліфікують як "другорядні сполучні елементи", "конкретизатори" [1].

У складносурядних реченнях сучасної української літературної мови функціонують такі слова, які є елементами лексичного наповнення складного речення і виражають відношення між його компонентами спеціалізовано і точніше, ніж сурядні сполучники, відіграють допоміжну роль у структурній організації речення. Це частки *таки, все-таки (все ж таки), все ж, стійкі сполучення слів все одно, водночас*, напр.: *Кожного понеділка і кожної п'ятниці під тюремну браму приходили мати або сестра і приносили ті ославлені «передачі». Приходили, просили побачення, їм відмовляли, але вони все-таки вперто і довго чекали, безнадійно надіючись* (У. Самчук).

Слова, що беруть участь в організації складносурядних речень, розміщені в їх предикативних частинах і виражають протиставно-допустове значення (*таки, все-таки (все ж таки), все ж, все одно, водночас*) А. П. Загнітко називає синтаксично спеціалізованими словами [2, с. 152], І. М. Кручиніна – інтенсифікаторами допустового значення [3, с. 92]; термін “експлікатор” використовує Є. М. Ширяєв для кваліфікації безсполучникових складних речень з такими словами [5, с. 204]. Ці специфічні лексико-граматичні конструкції деталізують семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами, а саме – протиставно-допустові, і не виконують функцію сполучних засобів, тому не можуть бути кваліфіковані як сполучники чи сполучні слова. Основна функція аналізованих слів, що в складносурядних реченнях з протиставно-допустовими відношеннями розміщені після сполучників сурядності, полягає в наголошенні на допустовому значенні, а не в поєднанні предикативних частин. Отже, видається правомірним визнавати слова *таки, все-таки (все ж таки), все ж, все одно, в той же час* тощо інтенсифікаторами допустового значення.

Функціонування часток *все, таки, все-таки (все ж таки), все ж, сполучення все одно* зі сполучниками сурядності можливе лише за умови вираження протиставно-допустових семантико-синтаксичних відношень між частинами складносурядного речення, напр.: *Десятина є завжди десятина. Вона готова з останнього пнутися, а все-таки десятинка буде* (У. Самчук). ...Звук із горла не вилітав, і щелепи рухалися, як дерев'яні, *але він все одно* продовжував ці вправи і робив їх наполегливо і довго (Г. Тютюнник).

Інтенсифікатори допустового значення поєднуються не тільки зі сполучниками *а, але та, а й* зі сполучником *і*. Напр.: *Так багато запитань, так багато проблем, і все ж автор вирішив замахнутися*

на ще значніше (П. Загребельний). В бою Самуїла прикривали з усіх боків, і все ж якийсь ромей вихитрився й ударив царя з-за спини по шолому, розкривавив йому вухо, забив намороки (П. Загребельний).

Отже, водночас зі складносурядними реченнями, предикативні частини яких поєднані сполучниками сурядності та між частинами яких кваліфіковано протиставно-допустові семантико-синтаксичні відношення, поширені складносурядні речення, що виражають зазначені відношення поєднанням сполучника сурядності та інтенсифікатора допустового значення. Вони займають особливе місце в системі складносурядних речень з протиставно-допустовими семантико-синтаксичними відношеннями.

Функціонування лексичних елементів як засобів вираження семантико-синтаксичних відношень між компонентами складносурядних речень зумовлене передусім характером сполучників сурядності, а саме: чим ослабленіше значення сполучника, тим більшою є необхідність у додаткових засобах, що допомагають оформити складне речення як структурно-семантичну одиницю і відобразити в ньому певні семантико-синтаксичні відношення, зокрема протиставно-допустові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белошапкова В. А. Современный русский язык. Синтаксис. Москва, 1977. 48 с.
2. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис. Донецьк, 2001. 662 с.
3. Кручинина И. Н. Структура и функции сочинительной связи в русском языке. Москва, 1988. 209 с.
4. Ткачук Т. П. Функціонально-семантична категорія допустовості в сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2009. 20 с.
5. Ширяев Е. Н. Бессоюзное сложное предложение в современном русском языке. Москва, 1986. 223 с.